

מידי ישראל. נזק אחר, שמימדיו ברורים לחלוטין, הוא הפגיעה שמצב עלוב זה פוגע בסגל ההוראה עצמו. מזה שנים מתאוננים כל גורמי החינוך כי מקצוע ההוראה חדל למשוך כוחות מעולים, הרואים בו ייעוד בחיים. קרוב ל-90% מן המורים היסודיים החדשים, למשל, הן בחורות. הן עובדות תקופה ממוצעת של חמש שנים, עד שהן מתחננות או עד שגולד להן הילד הראשון. לרובן ברור, כבר מן השיעור הראשון, כי זוהי רק תעסוקה זמנית. כאשר הן מפסיקות לעבוד, מאבדת רשת החינוך את הנסיון הפדגוגי שנצבר עלידי מורות אלה. במקומן נכנסות לעבודה בוגרות-סמינר ירוקות, החייבות להתלבט במשך שנים עד שהן רוכשות את האומן והידע המעשי, שהם חשובים למורה לא פחות מן הידיעה המקצועית בנושאי ההוראה.

בחינוך התיכון, קשה המצב שבעתים. כי לשם נכנס אדם רק אחרי ארבע-חמש שנות לימוד באוניברסיטה. כלומר: אדם שהחליט כי זאת תהיה הקריירה שלו בחיים. וקריירה במקצוע קשה ותובעני אינה מושכת במיוחד. על אחת כמה וכמה כשאין היא משתלמת.

סיפר השבוע מנהלו של אחד מבתי-הספר התיכוניים הידועים בארץ: "ישבנו, חברי ההנהלה הפדגוגית של בית-הספר, והתלבטנו מנין למשוך כוחות-הוראה חדשים. ידענו היטב כי המצב נואש. מדי שנה מתוספים עשרות תלמידים למחזור שלנו; מורים ותיקים מגיעים לגיל הפנסיה ופורשים — וצעירים אין.

"לאותה ישיבה הוזמן לראיון כימאי צעיר, שפנה אלי בהזדמנות אחרת והודיע כי רצונו לעזוב את עבודתו ולעבור ללמד כימיה בבית-ספר. מקצוע ההוראה, הזכות להדריך נערים בשדות המדע, דחפו אותו להחלטה זו. הוא הופיע בפני ההנהלה וכולנו התרשמנו ממנו לטובה. שהרי אנו מחפשים בנרות אנשים כאלה. עד שלבסוף שאל מה תהיה משכורתו. אמרנו לו: הוא קפא במבוכה, והצליח למלמל "סליחה, טעיתי", לפני שעזב את החדר באכזבה. הוא לא תיאר לעצמו כי תמורת עבודה מייגעת עם תלמידים יציעו לו מאה לירות פחות לחודש מאשר עבור עבודה נוחה במעבדה שקטה."

סימפטומים אחרים של מחלה זו:

● בית-ספר תיכון עירוני מסויים בתל-אביב קיים מזה 13 שנה. אלפי תלמידים סיימו אותו והמשיכו ללימוד באוניברסיטה. הם תופסים כיום עמדות בכל המקצועות האקדמיים — רופאים, כימאים, מהנדסים, משפטנים, אגרונומים. אף לא אחד מהם בחר בהוראה.

● בתי-ספר רבים בארץ נאלצו לבטל את שיעורי הכימיה, מאחר ואין כימאים המסכימים לעבוד בתנאים המוצעים להם על-ידי בתי-הספר.

● קיים עורף גדול של כלכלנים ומשפטנים צעירים בארץ, אשר למדו באוניברסיטה שנה אחת מספר שנים הדרוש כדי להיות מורה תיכון. באותו זמן אפשר לראות, מדי שנה, מודעות בעתונות היומית, בהן מחפשים בתי-ספר תיכוניים מורים למילוי שורות הסגל שלהם.

פועל ממורמר יכול להוציא מתחת ידו תוצרת פגומה. מורה המוציא תוצרת פגומה — השפעתה ניכרת לכל החיים. התהליך בשטח זה נשמע לתוקף-בידול: תחילה יורד טיב ההוראה, אחר-כך יורד טיב המורה עצמו. וזוהי הטאה הסתדרות המורים, כאשר חיפתה על עושק המורה, תחת לחום מלחמת חירוף על הטבת תנאי עבודתו: היא הטאה לא רק כאיגוד מקצועי כלפי חברה, אלא כלפי האומה כולה.

מי יחנך אותם — בעלי יעוד או חובבים זמניים?

מי יחנך אותם — בעלי יעוד או חובבים זמניים?

היה ברור, כבר מן היום הראשון, כי אין בהסכם זה פתרון ממשי. הם גם הבינו כי אין להם סיכוי רב לזכות בתוספת ממשית, כל עוד צמודה משכורת היסודיים למשכורתם שלהם. כי ההעלאה הקטנה ביותר בשכרם שלהם, היתה גוררת אחריה העלאה אוטומטית של מיליוני לירות ל-18 אלף המורים היסודיים והגננות. הם החלו תובעים בתוקף את ביטולה של ההצמדה.

לזה התנגד שלום לוי. "ניהרג ולא נוזז מפה!" הכריז. מדוע?

נקודת-התורפה של המזכיר

אשר נשאל מדוע התנגד לכך שהמורים התיכוניים ינהלו משא-ומתן נפרד עם משרד החינוך, מבלי ששכר היסודיים יהיה צמוד לשכרם, נתן שלום לויין כמה הסברים: "הם קבוצה קטנה. לעולם לא יצליחו להשיג הישג כלשהו. עמנו, הם גוף גדול, אשר יש בכוחו לעמוד על דרישותיו. לכן, טובתם מחייבת שלא ינתקו מאיתנו."

ועוד: "אם הממשלה תעלה את שכר האקדמאים, בהיותו צמוד לשלנו, פירושו הדבר הגדלת תקציב החינוך והטלת מסים נוספים, אשר חלק מן המפלגות בארץ מתנגד לה. בלי הצמדת-שכר, עשויה הממשלה להגדיל את שכר התיכוניים ולהקפיא את שכרנו אנו."

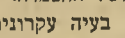
טען הוא גם: "כל פלוג במחנה הפועלים יזיק לכל הפועלים."

כל זה עדיין אינו מסביר מדוע התנגד לויין בחריפות קיצונית לדרישתם העקרונית של המורים התיכוניים לבטל את ההצמדה. שהרי יכול היה להשתמש באותם האמצעים של התיכוניים — ובהיות המורים היסודיים רבים יותר, היו סיכוייהם גדולים יותר — כדי להשיג בנפרד העלאת שכר. על אפשרות זו השיב בפראזות המקניות. כי זוהי נקודת-התורפה שלו, אשר שום מליצות לא יוכלו להסתה: שלום לויין, מזכיר הארגון המקצועי, מונה לתפקידו הרם על-ידי מפלגתו, שהיא מפלגת-השלטון, כדי שישמור על האינטרסים שלה ויבטיח כי שתי רבבות המורים יישארו בתלם שיקבע להם השלטון.

מזכיר כזה אינו יכול ליוזם שביטות נגד השלטון. עקרון ההצמדה משחרר אותו מן החובה הבלתי-ניעמה לנקוט בנשק השביתה למען המורים, ויחד עם זאת מבטיח לו כי אחרי שהממשלה נכנעה ממילא לארגונים מקצועיים אחרים — נועזים יותר, עצמאיים יותר — והעניקה להם תוספת-שכר, יקבלו גם המורים הוספה. בידי הממשלה, ממשש עקרון ההצמדה נשק נגד האקדמאים דורש-ההעלאות: תמיד אפשר לומר להם, כי כל העלאה קטנה בשכרם פירושה הוספת עשרות מיליונים לתקציב המדינה, ועל כן אי-אפשר להיענות להם. על כן נלחם שלום לויין בחירוף-נפש נגד ביטול ההצמדה. למעשה, לא היה צורך במלחמה קשה. שר החינוך, זרוע אחרת של אותו גוף שלטוני, הודיע לתיכוניים כי לא יבטל את עקרון ההצמדה וכי ישמיד לראות במרכז המורים את נציגם הבלעדי בענייני שכר. למען הרושם, יכול היה לנופף בכנסת בסיכה פורמלית להחלטתו זו: אימום של שלום לויין, כי ישבית את כל החינוך היסודי אם תבוטל ההצמדה.

שביתת התיכוניים עוררה בעקבותיה בעיה עקרונית ממדרגה ראשונה. היתה זו השאלה אם מותר לקבוצת אנשים כלשהי להתארגן מרצונה התופשי, בארגון שמטרתו היא ללחום למען אינטרסים חוקיים וגלויים. זכות ההתארגנות היא אחד מיסודות הדמוקרטיה. אולם כאשר נשאל שר-החינוך אם בכוחו להכיר בזכות זו, ובצורה זו להכיר בארגון החדש כנציגם של המורים התיכוניים, השיב בפשטות, בנאום ארוך בכנסת: "איני רוצה להמיר סכסוך עם ארגון קטן בסכסוך עם ארגון גדול."

על רקע זה פרצה שביתת התיכוניים.

המרד **רכז המורים** הכין מיד את הסכנה הנשקפת מן השביתה. כי היתה זו הפעם הראשונה שמורים העזו לטול את גורלם בידם ולזקוף את קומתם מול שליטי הסתדרות המורים, לא נכנעו לחץ ולאיומים. מרכז המורים שינס את מותניו למלחמה מוחצת במורדים. הוא כינס אסיפה-גינני של מורים בכל רחבי הארץ, האשים את השובתים כאויבי ההסתדרות-הכללית, הרוצים להרוס את מעמד הפועלים. הד החינוך החל מופיע בגליונות מיוחדים, שלא מן המניין, גדוש מאמרי המצצה והסתה נגד השובתים. שלום לויין גייס את כל הכוחות לצידו: הממשלה, ההסתדרות — אפילו מורים בפנסיה, שהביעו את נכונותם להיות מפיישי-שביתה ולמלא את מקום השובתים בכיתות.

23 יום נמשכה השביתה. מרכז המורים חתם חוזה-שכר חדש עם משרד החינוך, בו הסכימה הממשלה לרוב תביעות-השכר של מרכז המורים. תביעות המורים האקדמאיים באו על סיפוקן החלקי בלבד. המורים התיכוניים נשארו מקופחים כמקודם, לגבי יתר האקדמאיים במדינה. עקרון ההצמדה נשאר בעינו; כעבור יומיים נפטרה השביתה, אך הסדר לא חזר על כנו. הוקם ארגון המורים התיכוניים, שהודיע על פרישתו מהסתדרות המורים.

היתה זו נקודת-המפנה החמורה ביותר בתולדות הסתדרות המורים מאז קום המדינה. חומת השלטון-המוחלט של מרכז המורים נסדקה.

המשך הפירדה: שערוריית קרן-הפנסיה; כיצד פועל מנגנון ההכנעה; מי הקרבן האמיתי של שלטון הפחד?

היחס הקיים, בימי המנדט, היה 3:4, לטובת המורה התיכון. זהו היחס הקיים גם כיום, אך לגבי שכר-היסודי, ואילו תוספת-היוקר שהה גם למורה היסודי וגם למורה התיכון, בצורה זו-ומצמצם הפער בהרבה — עד כדי יחס של 11:10.

ההסכם החדש קבע למורים האקדמאים שכר נמוך מזה של יתר האקדמאים ולתיכוניים

שנתיים של תסיסה

המצב היה חייב להתפוצץ; ההתפוצצות ארעה לפני שבועה חודשים. לאורחי המדינה נודע בוקר אחד כי מורי בתי-הספר התיכוניים הכריזו שביתה. לא היתה זו התפתחות פתאומית, או החלטה שגמלה בלבם של המורים מן היום למחרת. קימו לשביתה שנתיים תמימות של תסיסה.

מאז ומתמיד הית קיים ליד הסתדרות המורים גם ועד של המורים התיכוניים. לא היתה לוועד זה כל זכות ממשית. סמכותו היחידה היתה להציע למרכז המורים להתעניין בדברים מסויימים, שנגעו במיוחד למורה התיכון. הסימן הראשון, כי לא כל המורים התיכוניים היו מרוצים ממצב זה של ענייניהם, הופיע בצורת "ל". היתה זו האות של רשימה על-מפלגתית, אותה הקימו כמה מן התיכוניים הבלתי-מרוצים, לקראת הבחירות לוועידה הי"ט של הסתדרות המורים, שנערכה לפני שלוש שנים.

עצם הופעתה של רשימה זו גרם מבוכה והתרועעויות בקרב הסתדרות המורים. כמה מפעיליה, חברי מפא"י ותיקים, אף נדרשו בתוקף על-ידי מפלגתם למשוך את ידם מן העניין. אך הרשימה בכל זאת ניגשה לבחירות, זכתה בחמשה צירים — מספר קטן מאד, אך בכל זאת בעל-משמעות. כי הוא בישר את המרידה שנועדה לזעזע את שלטון המרכז הכל-יכול.

הופעת "ל" על הבמה המקצועית בארץ באה בשעה של התפוכות הרוח-גורל. היה זה בעיצומה של שביתת האקדמאים בשרות-המדינה, אשר תבעו מצד האוצר כי ימלא את הבטחות-הבחירות שלו ויגדיל את משכורתם, הקימו אירגון ארצי משלהם. ועד המורים התיכוניים, שפעל בצל מרכז המורים, אור עזו בנפשו והחליט לשגר "משקוף" לדיוני הארגון החדש. מרכז המורים הודיעו מצדם הרעיון, שגוף הקשור בו יביע תמיכה באירגון שהעז להמרות את פיהם של הממשלה והודיע הפועל של ההסתדרות. אביעזר ילין, קודמו הותיק של שלום לויין כמוכירה הכללי של הסתדרות המורים, שיגר מיד מיברק לדויד בך גוריון, בו הסביר כי המורים התיכוניים לא ייצגו איש, כי פנייתם אל ארגון האקדמאים השובתים נעשתה ללא ידיעתו, וכי ראש הממשלה יכול לראות את הפניה כבטלה ומבוטלת — כאילו לא התקיימה כלל. הוא, אביעזר ילין, קבע בשם המורים התיכוניים כי מה שעשו כאילו שלא נעשה.

ועדת התיכוניים, חסרת כל כלי הבעה או רשות לפנות למוסד כלשהו מחוץ להסתדרות המורים, מלאה את פיה מים. אך הלקת נשמת בבלה.

עקרון ההצמדה

תום שביתת האקדמאים הוקמה ועדה, שתרזו את תביעות-השכר של ארגוני האקדמאיים השונים ותקבע את תוספת-השכר המגיעות להם. נקבע מועד סופי להגשת תביעות אלה. מרכז המורים, ששלט על קרוב לאלפים אקדמאיים, לא הגיש שום תביעה. רק עקב לחץ מתמיד, והתסיסה שנגרמה על ידי "ל", הגיש המרכז את תביעותיו — אחרי המועד שנקבע. המורים התיכוניים זכו אמנם להעלאת-שכר, אך כי קטנה.

כתב שר האוצר באפריל 1956: "שכרם של המורים האקדמאיים ייקבע סופית מתוך הצמדה לירורגיה-שכר (והשינויים העלולים לבוא בו) של יתר העובדים האקדמאיים, בעלי הכשרה והשכלה דומים. שכרם של המורים היסודיים יהיה צמוד לשכרם של המורים האקדמאיים, בשיעור היחסי הקיים."

היחס הקיים, בימי המנדט, היה 3:4, לטובת המורה התיכון. זהו היחס הקיים גם כיום, אך לגבי שכר-היסודי, ואילו תוספת-היוקר שהה גם למורה היסודי וגם למורה התיכון, בצורה זו-ומצמצם הפער בהרבה — עד כדי יחס של 11:10.

ההסכם החדש קבע למורים האקדמאים שכר נמוך מזה של יתר האקדמאים ולתיכוניים